

Titlul preliminar

Domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă și principiile fundamentale ale procesului civil

Comentariu general

1. Spre deosebire de vechiul Cod, Noul Cod de procedură civilă debutează cu un titlu preliminar, structurat în trei capitole care cuprind dispoziții referitoare la domeniul de reglementare, principiile fundamentale ale procesului civil și aplicarea legii de procedură civilă. S-a dorit, în acest fel, ca de la început să se traseze unele idei directoare care să fie apoi valorificate în legătură cu instituțiile procedurii civile.

2. În cadrul domeniului de reglementare, se precizează mai întâi obiectul și scopul Codului de procedură civilă, apoi se caracterizează dispozițiile Codului ca reprezentând procedura de drept comun în materie civilă și, în sfârșit, se stabilesc, în concordanță cu Constituția, reguli privind aplicarea prioritară a tratatelor internaționale privitoare la drepturile omului și a normelor obligatorii ale dreptului comunitar.

3. Capitolul II al titlului preliminar este consacrat principiilor fundamentale ale procesului civil. Acest capitol constituie, ca și întreg titlul, o noutate, deoarece în vechiul Cod erau reglementate disparat unele principii fundamentale, iar altele erau desprinse din Constituție sau din alte acte normative ori deduse din doctrină. Sunt reglementate îndatoririle privind primirea și soluționarea cererii (art. 5), dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil (art. 6), legalitatea (art. 7), egalitatea (art. 8), dreptul de dispoziție al părților (art. 9), obligațiile părților în desfășurarea procesului (art. 10), obligațiile terților în desfășurarea procesului (art. 11), buna-credință (art. 12), dreptul de apărare (art. 13), contradictorialitatea (art. 14), oralitatea (art. 15), nemijlocirea (art. 16), publicitatea (art. 17), limita desfășurării procesului (art. 18), continuitatea (art. 19), respectarea principiilor fundamentale (art. 20), încercarea de împăcare a părților (art. 21), rolul judecătorului în aflarea adevărului (art. 22) și respectul cuvenit justiției (art. 23).

Sistematizarea acestor principii și așezarea lor în chiar debutul Codului se justifică nu numai prin faptul că acestea constituie adevărate principii directoare ale desfășurării procesului civil, stabilind drepturi și îndatoriri atât pentru judecător, cât și pentru părți, ci și pentru că în cazul unei lacune legislative se poate recurge cu prudență, chiar și în materia procedurii civile, la principiile dreptului (*analogia iuris*).

4. Chiar dacă nu rezultă explicit din denumirea titlului preliminar, problema aplicării legii de procedură civilă care este reglementată în capitolul III este de o deosebită importanță, deoarece pune în valoare regulile de soluționare a conflictelor de legi în timp și spațiu. Pentru a se evita declinările de competență, uneori repetate, sau chiar apariția conflictelor de competență și deci, până la urmă, pentru a asigura soluționarea cu celeritate a cauzelor civile, Noul Cod instituie reguli noi, deosebite de reglementarea anterioară,

stabilind principiul potrivit căruia legea nouă de procedură se aplică numai proceselor și executărilor silite începute după intrarea acesteia în vigoare (art. 24). Acest capitol mai cuprinde dispoziții privind legea aplicabilă proceselor în curs (art. 25), legea aplicabilă mijloacelor de probă (art. 26), legea aplicabilă hotărârilor (art. 27) și teritorialitatea legii de procedură (art. 28).

Bibliografie

C.E. Alexe, *Judecătorul în procesul civil, între rol activ și arbitrar*, vol. I și II, Ed. C.H. Beck, București, 2008; V. Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ed. a 3-a, I.R.D.O., București, 2001; C. Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2010; R. Caponi, *Tempus regit processum. Un appunto sull'efficacia delle norme processuali nel tempo*, în *Rivista di diritto processuale*, 2006, I; Cl.C. Dinu, *Normele de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2009; T. Drăganu, *Liberul acces la justiție*, Ed. Lumina Lex, București, 2003; E. Fazzolari, *Efficacia della legge processuale nel tempo*, în *Rivista trimestriale di diritto e procedura civile*, 1989; Gh. Florea, *Apărarea în procesul civil. Garanții procesuale*, Ed. Universul Juridic, București, 2006; J. Héron, *Principes des droit transitoire*, Dalloz, Paris, 1996; M. Nicolae, *Contribuții la studiul conflictului de legi în timp în materie civilă (în lumina Noului Cod civil)*, Ed. Universul Juridic, București, 2013; M. Nicolae, *Legea aplicabilă proceselor și executărilor silite în curs în lumina Noului Cod civil și a Noului Cod de procedură civilă*, în volumul „*Conferința Internațională de Procedură Civilă – Procedura execuțională civilă. Fundamente ale procesului civil în Uniunea Europeană, 5-9 septembrie 2012, Constanța*”, Ed. Universul Juridic, București, 2012; P. Roubier, *Le droit transitoire (Conflits des lois dans le temps)*, 2e édition, Dalloz et Sirey, Paris, 1960; Gh.-L. Zidar, Tr.C. Briciu, *Observații privind unele dispoziții de drept tranzitoriu și de punere în aplicare a noului Cod de procedură civilă*, disponibil pe www.juridice.ro.

Capitolul I

Domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă

Art. 1. Obiectul și scopul Codului de procedură civilă

(1) Codul de procedură civilă, denumit în continuare *codul*, stabilește regulile de competență și de judecare a cauzelor civile, precum și cele de executare a hotărârilor instanțelor și a altor titluri executorii, în scopul înlăturării justiției în materie civilă.

(2) În înlăturarea justiției, instanțele judecătorești îndeplinesc un serviciu de interes public, asigurând respectarea ordinii de drept, a libertăților fundamentale, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice, aplicarea legii și garantarea supremației acesteia.

Comentariu

1. Cum era firesc, se precizează mai întâi domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă, respectiv regulile de competență și de judecare a cazurilor civile, precum

și cele de executare a hotărârilor instanțelor și a altor titluri executorii, în scopul înlăptuirii justiției în materie civilă.

2. După cum se știe, procesul civil parcurge, de regulă, două mari faze: judecata (*cognitio*) și executarea silită (*executio*), astfel că în cod trebuie să existe reguli care să guverneze ambele faze, din moment ce hotărârea fără executare va rămâne o simplă părere a judecătorilor și deci ideea de justiție nu s-ar realiza pe deplin¹⁾. În acest sens este și jurisprudența constantă a CEDO, care a decis că dreptul la un tribunal semnifică nu numai posibilitatea juridică efectivă de a te adresa unui tribunal pentru soluționarea unei „contestații” în materie civilă, ci și dreptul de a obține executarea silită a hotărârii pronunțate. Dreptul la instanță – se spune în această jurisprudență – ar fi iluzoriu dacă sistemul juridic al unui stat parte la Convenție, care respectă preeminența dreptului, ar permite în final ca o hotărâre judecătorească obligatorie să rămână ineficientă în detrimentul uneia dintre părți și ar fi de neconceput ca art. 6 §1 din Convenție să descrie în detaliu garanțiile procedurale acordate părților, fără a proteja executarea hotărârilor judecătorești²⁾.

3. În doctrină³⁾, normele de procedură civilă se clasifică, după obiectul lor de reglementare, în norme de organizare judiciară, norme de competență și norme de procedură propriu-zisă, care la rândul lor se subclasifică în norme de procedură contencioasă, norme de procedură necontencioasă și norme de executare silită.

După cum era și firesc, art. 1 alin. (1) se referă la regulile de competență (Titlul III din Cartea I, art. 94-147), regulile de judecată (Cartea a II-a, Procedura contencioasă, art. 192-526; Cartea a III-a, Procedura necontencioasă judiciară, art. 527-540) și de executare silită (Cartea a V-a, Despre executarea silită, art. 622-913). Desigur însă că mai există în alte cărți din Cod norme de competență, de judecată sau de executare silită.

Problema care se pune este aceea de a stabili care este sediul materiei pentru normele de organizare judiciară, deoarece art. 1 alin. (1) nu se referă la ele. Desigur, nu era necesar acest lucru pentru că, în marea lor majoritate, nu se regăsesc în Cod, ci în acte normative speciale care, potrivit art. 73 lit. 1) din Constituție, au natura legilor organice⁴⁾. Este vorba de Legea nr. 302/2004 privind organizarea judiciară, Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii.

Cu toate acestea, și în Cod se regăsesc norme de organizare judiciară, mai exact norme care vizează compunerea completului de judecată. Este vorba mai întâi de consacrarea principiului continuității (art. 19 și art. 214), dar îndeosebi de art. 41-54 care, în legătură

¹⁾ A se vedea P. Negulescu, G. Alexianu, *Tratat de drept public*, vol. II, Casa Școalelor, 1943, p. 8.

²⁾ A se vedea, de ex.: Hotărârea din 17 iunie 2003 și comentariul C.-L. Popescu în C. Jud. nr. 8/2003, p. 60; Hotărârea din 29 iunie 2004, Cauzele *Piven c. Ucraina* și *Zhovner c. Ucraina*, în C. Jud. nr. 7-8/2004, p. 104; Hotărârea din 7 aprilie 2005, Cauza *Castren-Niniou c. Grecia*, în C. Jud. nr. 7-8 /2005, p. 80.

³⁾ A se vedea: V.M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, pp. 168-171; I. Deleanu, *Tratat*, vol. I, 2007, p. 28; I. Leș, *Tratat*, 2008, p. 28; M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, 2007, pp. 11-14.

⁴⁾ În afară de acest text, art. 126 alin. (4) din Constituție mai stabilește că atât compunerea Înaltei Curți de Casație și Justiție, cât și regulile de funcționare a acesteia se stabilesc prin lege organică. Textele din Constituția anului 2003 sunt anterioare Legii nr. 304/2004 care a prevăzut o reglementare unitară atât pentru instanțele judecătorești, inclusiv instanța supremă, cât și pentru Ministerul Public. Deci textele constituționale nu sunt în acord cu realitățile.

cu problema compunerii și constituirii instanței, reglementează incompatibilitatea și, în legătură cu aceasta, într-o concepție nouă, abținerea și recuzarea.

4. În alin. (2) al art. 1 se stabilește scopul Codului de procedură civilă, arătându-se că, în înfăptuirea justiției, instanțele judecătorești îndeplinesc un serviciu de interes public, asigurând respectarea ordinii de drept, a libertăților fundamentale, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice, aplicarea legii și garantarea supremației legii.

Această dispoziție este în concordanță cu prevederile art. 126 alin. (1) din Constituție, potrivit căruia justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege, adică – în materie civilă – judecătorii, tribunale, tribunale specializate și curți de apel. Aceasta nu exclude posibilitatea părților ca, în condițiile legii, să recurgă și la arbitraj, un mod de jurisdicție particulară, pe bază convențională, unde calitatea de „judecător” este conferită unor simpli particulari, numiți arbitri. Pentru a se asigura însă accesul liber la justiție, principiu fundamental înscris în art. 21 din Constituție, împotriva hotărârii arbitrale se poate exercita acțiunea în anulare, care este de competența instanțelor judecătorești.

Important este de reținut, în acest context, că justiția statală se înfăptuiește în toate materiile numai de către instanțele judecătorești. După cum am arătat și cu alte prilejuri¹⁾, este cu totul nejustificată și creatoare de confuzii folosirea noțiunii de „justiție” în sens larg, care cuprinde și Ministerul Public, și Consiliul Superior al Magistraturii. Instanțele judecătorești sunt cele care formează puterea judecătorească și, în această calitate, înfăptuiesc justiția. Din păcate, chiar Constituția întreține această confuzie care, după ce arată în art. 133 alin. (1) că garantul independenței justiției este Consiliul Superior al Magistraturii, din conținutul art. 133-134 rezultă că sunt avuți în vedere la un loc judecătorii și procurorii, deci se dă un alt înțeles, mai larg, noțiunii de „justiție”. Legea tratează pe același plan judecătorii și procurorii sub mai multe aspecte, dar rolul lor este diferit în activitatea judiciară și numai judecătorii înfăptuiesc justiția, ceea ce desigur nu constituie o desconsiderare a procurorilor, ci doar o subliniere a particularității activității lor.

Art. 2. Aplicabilitatea generală a Codului de procedură civilă

(1) Dispozițiile prezentului cod constituie procedura de drept comun în materie civilă.

(2) De asemenea, dispozițiile prezentului cod se aplică și în alte materii, în măsura în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare.

Comentariu

1. În alin. (1) se stabilește regula în sensul că dispozițiile Codului de procedură civilă constituie procedura de drept comun în materie de civilă, adică, cum se mai spune, legea/norma generală. Ca o aplicație specială a acestei dispoziții de principiu, art. 631 alin. (2) NCPC stabilește că dispozițiile Cărtii a V-a constituie dreptul comun în materie de executare silită,

¹⁾ A se vedea: V.M. Ciobanu, *Câteva reflecții cu privire la reforma justiției civile în România*, în Dreptul nr. 2/2006, pp. 33-36; idem, *Constituția României*, pp. 1234-1236, 1253-1255, 1262; idem, *Din nou despre obstrucționarea justiției, intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii și rolul Curții Constituționale*, în RRDP nr. 3/2012, pp. 25-30.

indiferent de izvorul sau de natura obligațiilor cuprinse în titlul executoriu și de calitatea juridică a părților.

Legea de drept comun sau legea/norma generală este aceea care se aplică în toate cazurile și în orice materie, dacă legea nu prevede în mod expres altfel.

În opoziție cu aceasta este legea/norma specială care este aplicabilă numai într-o anumită materie, expres stabilită, și de aceea este de strictă interpretare, neputând fi aplicată prin analogie. Norme speciale găsim chiar în legea de drept comun, în Cod, fie în mod disparat [de ex., art. 13 alin. (2) teza a doua în raport cu teza întâi; art. 421 alin. (2) stabilește un termen de recurs de 5 zile de la pronunțare, în raport cu art. 485 alin. (1) care prevede termenul de recurs de drept comun, de 30 de zile de la comunicare], fie grupate în Cartea a VI-a din Cod intitulată „Proceduri speciale” și, desigur, în acte normative cu caracter special.

Coexistența a două categorii de norme care guvernează aceeași materie și au putere de aplicare în același timp creează situația denumită „concură de legi”, care se rezolvă după următoarele reguli¹⁾:

- legea/norma specială se va aplica cu prioritate ori de câte ori se găsește în fața unui caz care intră în prevederile sale. Această soluție se aplică chiar dacă norma specială este mai veche și cea generală mai nouă deoarece aceasta din urmă nu poate, fără o dispoziție expresă a legiuitorului, să abroge sau să modifice legea/norma specială. În practică s-au ivit numeroase dificultăți atunci când o lege nu abroga expres și direct o normă specială, ci se mulțumea cu o abrogare implicită (astăzi nelegală) sau cu o abrogare expresă dar indirectă, de genul „orice dispoziție contrară”. Un exemplu corect de abrogare este înscris în art. 623 NCPC care stabilește că „executarea silită a oricărui titlu executoriu, cu excepția celor care au ca obiect venituri datorate bugetului general consolidat sau bugetului Uniunii Europene și bugetului Comunității Europene a Energiei Atomice, se realizează numai de către executorul judecătoresc, chiar dacă prin legi speciale se dispune altfel”. De aceea este foarte importantă Legea de punere în aplicare a Codului de procedură civilă care stabilește situația legilor/normelor speciale anterioare noii legi generale, care este Codul;

– legea/norma specială, în măsura în care tace, nu reglementează, se completează cu legea/norma generală. De regulă, legea/norma specială derogă numai sub unele aspecte față de dreptul comun și atunci, în completare, se aplică legea generală. De exemplu, art. 980, care reglementează cuprinsul cererii de partaj, prevede că reclamantul este obligat să arate în cerere, pe lângă mențiunile prevăzute la art. 194 (norma generală, care reglementează cuprinsul cererii de chemare în judecată), persoanele între care urmează a avea loc partajul, titlul pe baza căruia acesta este cerut, toate bunurile supuse partajului, valoarea lor, locul unde acestea se află, precum și persoana care le deține sau le administrează.

În legătură cu această regulă este de menționat că, în principiu, legea/norma generală nu se poate completa cu legea/norma specială dar, cum regula nu este de ordin constituțional, legiuitorul poate deroga, stabilind că norma specială se aplică și pentru ipoteze reglementate în mod obișnuit de norma generală.

2. După cum am mai arătat, dispozițiile Codului de procedură civilă se aplică și în materiile reglementate de alte legi, în măsura în care acestea din urmă nu cuprind dispoziții contrare.

¹⁾ A se vedea: V.M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, pp. 171-172; I. Deleanu, *Tratat*, vol. I, 2007, pp. 11-13; I. Leș, *Tratat*, 2008, pp. 28-29; M. Tăbârcă, *op. cit.*, vol. I, 2007, pp. 22-26; Cl.C. Dinu, *op. cit.*, pp. 41-92.

Nu există în prezent un cod de procedură administrativă, un cod de procedură contravențională, un cod de procedură electorală etc., ci există doar unele norme de procedură în legi speciale care de cele mai multe ori introduc reguli speciale de procedură care, așa cum s-a arătat la pct. 1, se completează cu legea de drept comun care este Codul de procedură civilă.

Uneori, legea specială prevede că dispozițiile sale se completează cu legea generală (Codul de procedură civilă) numai în măsura în care aceasta din urmă este compatibilă cu reglementarea specială. De exemplu, art. 14 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale stabilește că „procedura jurisdicțională prevăzută de prezenta lege se completează cu regulile procedurii civile, în măsura în care sunt compatibile cu procedura în fața Curții Constituționale. Compatibilitatea se hotărăște exclusiv de Curte¹⁾”. La fel, art. 28 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, în redactarea ce i s-a dat prin Legea nr. 262/2007, stabilește că dispozițiile ei se completează cu prevederile Codului de procedură civilă, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de autoritate dintre autoritățile publice, pe de o parte, și persoanele vătămate în drepturile sau interesele lor legitime, pe de altă parte.

3. În sensul Codului, prin materie civilă se înțelege desigur orice raport de drept privat, indiferent de natura, obiectul, izvorul sau calitatea părților, profesioniști sau neprofesioniști. Deci nu este vorba numai de dreptul civil *lato sensu*, adică dreptul privat în general. Ca drept comun, Noul Cod se aplică și în materia dreptului public, deoarece, așa cum se știe, nu există în sistemul instanțelor judecătorești sau în afara acestui sistem, instanțe care să soluționeze numai litigii de drept public și, așa cum am arătat, nici coduri de procedură distincte, aplicabile unor astfel de litigii. Pot exista în acest moment, cel mult, secții sau complete specializate și unele norme procedurale derogatorii.

Numai pentru raporturile supuse legii penale există un Cod de procedură penală, care desigur este dreptul comun în această materie. Dar chiar și în legătură cu normele de procedură penală trebuie reținut că, în măsura în care nu reglementează, cele mai apropiate norme la care se poate recurge sunt normele de procedură civilă din Cod, deoarece ele constituie, într-o asemenea ipoteză, drept comun, materia civilă fiind regula și cea penală, excepția²⁾.

Art. 3. Aplicarea prioritara a tratatelor internaționale privitoare la drepturile omului

(1) În materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

---

¹⁾ Pe de altă parte, art. 55 din Lege stabilește că nu sunt aplicabile în fața Curții dispozițiile Codului de procedură civilă referitoare la suspendare, întreruperea sau stingerea procesului și nici cele privind recuzarea judecătorilor. A se vedea și CC, Dec. nr. 336/2003 și comentariul E.S. Tănăsescu, în C. Jud. nr. 12/2003, pp. 35-39.

²⁾ Am vedea pentru această soluție, sub imperiul vechiului Cod, și o decizie pronunțată de Secțiile Unite ale ÎCCJ, într-un recurs în interesul legii, respectiv decizia nr XXXIV din 6 noiembrie 2006, publicată în M. Of. nr. 368 din 30 mai 2007.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile.

Comentariu

1. Potrivit art. 20 alin. (1) din Constituție, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. După cum se arată în doctrină¹⁾, Declarația universală este actul de naștere a unei viziuni noi și a unei construcții politico-juridice noi în domeniul drepturilor, libertăților și îndatoririlor ființei umane, astfel că este firesc să figureze pe primul loc într-un text care precizează modalitatea în care trebuie armonizate sursele diferite, de drept intern și de drept internațional public, care nu sunt întotdeauna complementare.

Inspirat de acest text constituțional, art. 3 alin. (1) din Cod prevede și el că în materiile pe care le reglementează, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor fizice și persoanelor juridice vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte²⁾.

2. Tot de inspirație constituțională este și art. 3 alin. (2). Să reamintim mai întâi că, potrivit art. 20 alin. (2) din Constituție, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele referitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Textul din Cod este adaptat la ipoteza concretă în care conflictul de norme ar exista între dispozițiile din Cod și cele din pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, soluția de rezolvare a conflictului de norme fiind aceeași, adică aplicarea cu prioritate a reglementărilor internaționale față de cele interne, afară de cazul în care și-ar găsi aplicare principiul *lex mitior* și deci reglementarea internă ar cuprinde prevederi mai favorabile în materia protecției drepturilor omului³⁾.

3. Important este să reținem pentru activitatea practică principiile care rezultă din textele constituționale la care ne-am referit: aplicabilitatea directă, forța supralegislativă, valoarea interpretativă constituțională, subsidiaritatea reglementărilor internaționale, dar și prioritatea aplicării lor în caz de conflict de norme, cu rezerva ce am arătat-o⁴⁾.

---

¹⁾ A se vedea I. Muraru, E.S. Tănăsescu, în *Constituția României*, pp. 171-175.

²⁾ A se vedea și art. 11 din Constituție, care precizează în alin. (2) că numai tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, iar în alin. (3) că, în cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.

³⁾ A se vedea și I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Constituția României*, p. 173.

⁴⁾ A se vedea pe larg C.-L. Popescu, *Raportul dintre dreptul internațional convențional al drepturilor omului și dreptul intern român, potrivit Constituției revizuite*, în PR Supliment 2004, *In honorem I. Deleanu*, pp. 264-282.

Art. 4. Aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene

În materiile reglementate de prezentul cod, normele obligatorii ale dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau de statutul părților.

Comentariu

1. Și în analiza acestui text trebuie să pornim de la dispozițiile Constituției revizuite în anul 2003, care, în art. 148 alin. (2), precizează că, în urma aderării României la Uniunea Europeană, prevederile tratatelor constitutive ale acesteia, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare. Alături de puterea legislativă și puterea executivă, autoritatea judecătorească garantează și ea, potrivit art. 148 alin. (4), aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile art. 148 alin. (2), la care ne-am referit.

Așa fiind, supremația normelor obligatorii ale dreptului Uniunii Europene asupra celui intern conferă judecătorului național un mod de a cenzura incident și negativ legea internă, refuzând să țină seama de dispozițiile ei, dacă este contrară normelor obligatorii ale dreptului sau altui tratat internațional care are efect distinct și prioritar asupra dreptului intern¹⁾.

În alte cuvinte, în doctrina de drept constituțional²⁾, se subliniază că instanțele judecătorești naționale se transformă din organe judecătorești limitate la aplicarea dreptului intern în jurisdicții de drept internațional, care trebuie să verifice în permanență nu doar propria lor competență și validitatea normelor de drept material și de drept procesual din ordinea juridică internă pe care trebuie să se bazeze în soluționarea unei cauze, ci și aplicabilitatea lor prin raportare la alte tipuri de sisteme de referință, precum regulile obligatorii ale dreptului Uniunii Europene.

2. În legătură cu aplicarea în activitatea practică a dispozițiilor la care ne-am referit, ni se pare de un deosebit interes și jurisprudența Curții Europene referitoare la principiul priorității dreptului Uniunii Europene, din care reproducem aici un singur considerent: „în conformitate cu principiul priorității dreptului comunitar, raportul dintre prevederile Tratatului și cele ale dispozițiilor direct aplicabile adoptate de instituții, pe de o parte, și dreptul intern al statelor membre, pe de altă parte, este de așa natură încât prevederile și dispozițiile [comunitare] nu numai că fac automat inaplicabile, încă de la intrarea lor în vigoare, orice prevederi contrare în vigoare ale dreptului intern, dar – atâta vreme cât ele reprezintă o parte integrantă a ordinii juridice aplicabile pe teritoriul fiecărui stat membru

¹⁾ J. van Compernelle, *Vers une nouvelle définition de la fonction de juger: du syllogisme à la pondération des intérêts*, în vol. „Nouveaux itinéraires en droit: Hommage à François Rigaux”, Ed. Bruylant, Bruxelles, 1993, pp. 500-501.

²⁾ A se vedea E.S. Tănăsescu, în *Constituția României*, p. 1438; a se vedea: și M.A. Danses, *Prioritatea dreptului comunitar european în raport cu dreptul intern al statelor membre ale Uniunii Europene*, în Dreptul nr. 6/2003, pp. 47-64; V. Pătulea, *Principiul primordialității dreptului comunitar european față de sistemele de drept naționale ale statelor membre ale Uniunii Europene*, în Dreptul nr. 7/2005, pp. 234-238; M.C. Eremia, I.L. Popa Mocanu, *Raportul dintre dreptul intern și dreptul european. Ierarhia actelor normative în dreptul comunitar*, în AUB 2006-I, pp. 28-58; I. Deleanu, *Obligativitatea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului și ale Curții de Justiție a Comunităților europene*, în Dreptul nr. 2/2007, pp. 28-43.

și au prioritate față de aceasta – împiedică și adoptarea validă a unor noi reglementări naționale, în măsura în care acestea ar fi incompatibile cu prevederile dreptului comunitar. Într-adevăr, orice recunoaștere a unui efect juridic al unei reglementări naționale, care ar încălca domeniul în care Comunitatea își exercită competențele legislative sau care ar fi incompatibilă cu prevederile dreptului comunitar, ar însemna o negare corespunzătoare a eficienței obligațiilor asumate necondiționat și irevocabil de statele membre prin Tratat și ar pune astfel în pericol înseși bazele comunității¹⁾.

Capitolul II

Principiile fundamentale ale procesului civil

Art. 5. Îndatoririle privind primirea și soluționarea cererilor

(1) Judecătorii au îndatorirea să primească și să soluționeze orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii.

(2) Niciun judecător nu poate refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă.

(3) În cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității.

(4) Este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce îi sunt supuse judecării.

Comentariu

1. Primul alineat stabilește pentru judecător îndatorirea de a primi și soluționa orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii. Până la urmă, această dispoziție este o aplicație a dreptului fundamental al accesului liber la justiție înscris în Constituție. Potrivit art. 21 alin. (1) și (2) din Constituție, orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, iar nicio lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept²⁾. Pe de altă parte, art. 6 §1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care consacră exigențele unui proces echitabil, pune pe primul plan accesul la justiție ori accesul la o instanță sau dreptul la un tribunal³⁾.

¹⁾ A se vedea CJCE, C. 106/77 (*Simmenthal II*), apud E.S. Tănăsescu, *Constituția României*, pp. 1437-1438; a se vedea și O. Tinca, *Din jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene referitoare la primordialitatea dreptului comunitar și la interpretarea conformă*, în *Dreptul nr. 6/2007*, pp. 30-50.

²⁾ A se vedea pe larg: T. Drăganu, *Liberul acces la justiție*, Ed. Lumina Lex, București, 2003; V.M. Ciobanu, *Accesul liber la justiție – principiu constituțional*, în vol. „*Liber amicorum Ioan Muraru. Despre constituție și constituționalism*”, Ed. Hamangiu, București 2006, pp. 56-66. Și art. 6 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 stabilește că accesul la justiție nu poate fi îngreunat.

³⁾ A se vedea, pentru analiza jurisprudenței, C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 425-486.

Pentru o interpretare corectă a dispozițiilor cuprinse în art. 21 alin. (1) și (2) din Constituție, ca și a celor din Convenție, socotim că trebuie avute în vedere câteva aspecte: art. 21 alin. (1) permite accesul la justiție pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime, deci în cererea adresată justiției trebuie justificată opțiunea de a sesiza instanța judecătorească; existența dreptului de acces la justiție nu duce în mod automat la declanșarea procedurii judiciare, deoarece, în materie civilă, regula este că persoana trebuie să-și manifeste voința în acest sens; accesul „liber” nu înseamnă nicidecum faptul că instanța judecătorească poate fi sesizată oricum și oricând. Legea, de drept civil material sau de drept procesual civil, stabilește competența instanțelor de judecată, existența unor proceduri prealabile sesizării instanței, condiții de exercitare, reguli de timbrare, termene de prescripție sau decădere, procedura de judecată și de executare, căile de atac care se pot folosi etc., fără ca prin aceasta să se încalce dispozițiile art. 21 alin. (2), adică fără să fie socotite *de plano*, automat, „îngrădiri” ale accesului liber la justiție. Deci în concret trebuie constatat dacă o soluție a legiuitorului este o îngădire de fapt sau de drept a accesului la justiție.

Din formularea textului rezultă că, dacă i s-ar prezenta o cerere care nu este de competența instanțelor judecătorești, judecătorul ar putea refuza primirea ei, desigur arătând petentului care este organul competent sau autoritatea publică care ar fi competentă să-i rezolve cererea. Dacă, cu toate aceste indicații, petentul insistă totuși ca cererea să-i fie primită la instanța judecătorească, credem că judecătorul căruia i se prezintă cererea nu poate refuza primirea ei. Va dispune înregistrarea ei și constituirea dosarului, urmând ca decizia să o ia, prin hotărâre, completul căruia îi va fi repartizată cauza.

2. Pentru a întări dispoziția din alineatul întâi, în alineatul al doilea se precizează că judecătorii nu pot refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă. O dispoziție asemănătoare exista în Codul civil de la 1865 care, în art. 3, prevedea, într-un limbaj arhaic, dar sugestiv, că: „judecătorul care va refuza de a judeca, sub cuvânt că legea nu prevede sau că este întunecată sau neîndestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate”. Iar o dispoziție identică cu cea din art. 5 alin. (1) teza a doua NCPC regăsim în art. 4 alin. (2) din Legea nr. 304/2004.

O asemenea regulă, se arată în doctrină¹⁾, este dictată de interesele ordinii publice și de autoritatea justiției. În situațiile în care legea nu prevede ori este incompletă sau neclară, judecătorul nu poate să refuze să judece, ci va căuta soluția în alte norme de drept asemănătoare sau în principiile generale ale dreptului, deci va recurge la analogia legii (*analogia legis*) sau la analogia dreptului (*analogia iuris*).

În alți termeni s-a arătat că legile au lacune de ordin sistematic sau logic, dar nu și sistemul juridic, astfel că, în lipsa unei prevederi legale exprese sau a unei cutume care să reglementeze o situație de fapt, există întotdeauna cel puțin un principiu general care să o facă și anumite metode pentru a obține o soluție corectă. Se poate recurge la procedeele interpretării sistematice, analogiei și inducției (argumentele *a fortiori*, *a pari*, *ubi eadem ratio*, *idem ius*) sau la punerea în evidență a diferențelor existente între situația nereglementată și cele reglementate prin intermediul argumentului *a contrario*²⁾.

¹⁾ A se vedea N. Popa, M.C. Eremia, S. Cristea, *Teoria generală a dreptului*, ed. 2, Ed. All Beck, București, 2005, p. 259.

²⁾ A se vedea D.C. Dănișor, I. Dogaru, Gh. Dănișor, *Teoria generală a dreptului*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 325-326. Autorii precizează (p. 325) că nu putem vorbi de lacună când imperfecțiunea este de ordin moral, economic sau social.

3. Alineatul (3) vine să precizeze cum trebuie să procedeze judecătorul în cazul în care legea nu prevede, nu există uzanțe și nici dispoziții legale asemănătoare. Cum în alin. (2) se stabilește imperativ că judecătorul nu poate refuza să judece, în acest alineat se prevede în mod expres că el va judeca în baza principiilor generale ale dreptului, ținând seama, pe de o parte, de circumstanțele cauzei, iar, pe de altă parte, de cerințele echității. De altfel, și art. 1 NCC stabilește că sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului, pentru ca în alin. (2)-(6) să se aducă precizări cu privire la analogie și uzanțe.

În doctrină¹⁾ se subliniază că judecătorul în procedura aplicării dreptului se găsește între lege și justiție, calitate universală a dreptului natural. În raport cu acesta, dreptul pozitiv se poate afla într-un triplu raport: exemplar, subsidiar și corectiv. Multe din soluțiile dreptului pozitiv sunt fondate pe principiile dreptului natural în sensul că acestea constituie în același timp elemente ale dreptului pozitiv, consacrat în norme juridice concrete. Astfel de norme au viața lor proprie și se aplică la fel ca orice altă normă, ceea ce reprezintă pentru judecător situația cea mai simplă (*raport exemplar*). În cazul unei lacune legislative, dacă nu are posibilitatea să recurgă la analogie, judecătorul aplică direct justiția și echitatea, în sensul că dreptul natural devine sursă directă pentru hotărâre (*raport subsidiar*). În sfârșit, în situațiile în care legiuitorul îngăduie judecătorului să aplice anumite criterii metajuridice (de ex. echitate, bune moravuri, indemnizație justă etc.) sau în care judecătorul aplică legea, dar recurge la diverse metode de interpretare, independența judecătorului se manifestă plenar, mai ales atunci când este vorba de interpretarea soluțiilor legal intolerabil injuste (*raport corectiv*).

4. În alin. (4) al art. 5 se regăsește o prevedere care era înscrisă în Codul civil de la 1864²⁾ prin care este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cazurile ce îi sunt supuse judecării.

Dispoziția ce o analizăm vine desigur să completeze regulile din alin. (1) și (2). Deci judecătorul este obligat să primească și să soluționeze cererea de competență instanțelor judecătorești, chiar dacă legea nu prevede, este neclară sau incompletă, dar cu toate acestea el nu poate decide decât la speță și nu poate stabili dispoziții general obligatorii. Este o dispoziție care vine să contribuie la asigurarea principiului separației puterilor în stat, depășirea atribuțiilor judecătorești constituind motiv de casare a hotărârii, potrivit art. 488 alin. (1) pct. 4 NCPC. Sigur că judecătorul recurge în fiecare cauză la interpretarea legii, dar regula pe care o stabilește la speță are aplicabilitatea numai în acel litigiu, între părțile care s-au judecat, și nu este o normă de drept nouă care să fie general obligatorie. Tocmai de aceea se spunea în doctrină că art. 1201 C. civ. care consacra autoritatea de lucru judecat relativă, era un corolar al art. 4 C. civ.³⁾ Problema se pune în aceiași termeni și astăzi, când textele se află în Codul de procedură civilă (art. 5 și art. 430), dar desigur există și situații în care hotărârile judecătorului, cel puțin aparent, sunt mai aproape de norma juridică, însă aceste aspecte vor fi semnalate la momentul potrivit. Avem în vedere îndeosebi dispozițiile art. 517 alin. (4) și cele ale art. 521 alin. (3), potrivit cărora deciziile pronunțate în recursul

¹⁾ A se vedea S. Perović, *Independence of the judiciary / L'indépendance du juge*, Institut de droit comparé de Belgrade, 1998, pp. 36-37.

²⁾ Potrivit art. 4 C. civ., „este oprit judecătorului de a se pronunța, în hotărârile ce dă, prin cale de dispoziții generale și reglementare, asupra cazurilor ce-i sunt supuse”.

³⁾ A se vedea mai pe larg I. Deleanu, *Tratat*, vol. II, 2007, pp. 73-79; a se vedea și D.C. Dănișor, I. Dogaru, Gh. Dănișor, *op. cit.*, p. 326.

în interesul legii, respectiv în cazul în care Înalta Curte de Casație și Justiție s-a pronunțat printr-o hotărâre prealabilă pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, sunt obligatorii pentru instanțele judecătorești.

Art. 6. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil

(1) Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege. În acest scop, instanța este datoare să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecății.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător și în faza executării silite.

Comentariu

1. O primă dispoziție a art. 6 alin. (1) teza întâi vizează dreptul oricărei persoane la judecarea cauzei sale în mod echitabil. Este o aplicație a dispoziției constituționale înscrise în art. 21 alin. (3), potrivit căreia „părțile au dreptul la un proces echitabil (...)”. Cerința este înscrisă și în art. 6 §1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului care dispune că „orice persoană are dreptul să-i fie examinată cauza sa în mod echitabil (...)”. În sfârșit, să menționăm că în art. 6 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 se precizează că „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, în exercitarea dreptului său la un proces echitabil”.

Termenul „echitabil” nu este definit de niciunul din actele normative la care ne-am referit. Desigur însă că această cerință nu poate fi interpretată, în sensul că ar impune judecătorului să soluționeze cauza civilă în echitate, ca un *amiable compositeur*. Așa fiind, cerința trebuie interpretată în sensul de a se asigura respectarea unor principii fundamentale precum contradictorialitatea¹⁾, dreptul la apărare, egalitatea²⁾, cu toate consecințele ce decurg din ele³⁾.

---

¹⁾ Primirea citației după termenul de judecată și judecarea cauzei fără ca instanța să verifice regularitatea procedurii de citare constituie o violare a dreptului la un proces echitabil – Hotărârea din 15 martie 2005, Cauza *Yacovlev c. Rusia*, în C. Jud. nr. 5/2005, p. 37 și Hotărârea din 20 octombrie 2005, Cauza *Grachev c. Rusia*, în C. Jud. nr. 12/2005, p. 61. Curtea a constatat o violare a art. 6 §1 în cazul unei decizii a instanței supreme române care, în mod inexplicabil pentru noi, a refuzat să-l citeze pe reclamant pe motivul că dezbaterile care vor urma vor demonstra inutilitatea citării lui (Hotărârea din 9 aprilie 2002, Cauza *Anghelescu c. România și comentariul C.-L. Popescu*, în PR nr. 3/2002, pp. 157 și 160).

²⁾ A se vedea V. Păulea, *Sinteză teoretică și de practică judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului. Dreptul la un proces echitabil. Garanții privitoare la desfășurarea corectă a procesului. Cerințe implicite. Egalitatea armelor (I)*, în Dreptul nr. 3/2007, pp. 204-213. Curtea Europeană a decis că impunerea în sarcina reclamantului a unei sarcini nerezonabile (în speță să dovedească că nu s-a făcut vinovat de „colaborarea voluntară și secretă” cu serviciile secrete din perioada comunistă) este contrară principiului egalității armelor (Hotărârea din 24 aprilie 2007, Cauza *Matyjek c. Poloniei*, în C. Jud. nr. 6/2007, p. 51).

³⁾ De exemplu, Curtea a constatat că exigențele unui proces echitabil nu au fost respectate, deoarece instanța de recurs s-a limitat la o reluare a argumentelor instanțelor de fond, fără a justifica achiesarea la anumite argumente de drept ce au determinat respingerea recursului (Hotărârea din 28 aprilie 2005, Cauza *Albina c. România*, în Themis nr. 3/2005, p. 113). În sensul că motivarea hotărârii judecătorești constituie un element al unui proces echitabil, soluție în concordanță cu jurisprudența CEDO, a se vedea C. Ap. Constanța, s. civ., dec. nr. 19/2007, în BCA nr. 2/2007, p. 15.

În doctrină se precizează că, pentru a fi echitabil, procesul trebuie să se desfășoare după o procedură contradictorie, cu respectarea dreptului de apărare și a egalității armelor¹⁾ sau că elementul fundamental al dreptului la un proces echitabil este exigența ca fiecare dintre părți să dispună de posibilități suficiente, echivalente și adecvate pentru a-și susține poziția asupra problemelor de drept și de fapt și ca niciuna dintre părți să nu fie defavorizată în raport cu cealaltă²⁾.

În practica Comisiei și Curții s-a decis că problema respectării dreptului la un proces echitabil se examinează în funcție de ansamblul procesului și ținând seama de principiile de organizare a fiecărei proceduri, dar pot fi apreciate izolat și anumite aspecte importante ale procedurii, înainte de terminarea procesului³⁾. În doctrină s-a apreciat că, în deciziile sale, Curtea trage consecințe din eroarea de fapt sau de drept în legătură cu desfășurarea procesului în fața instanței naționale numai în măsura în care eroarea aduce atingere preeminenței dreptului și, prin aceasta, însuși dreptului la un proces echitabil⁴⁾.

2. Al doilea element reținut de art. 6 alin. (1) teza întâi se referă la judecarea cauzei „într-un termen optim și previzibil”.

S-ar putea să surprindă această formulare din Cod, în condițiile în care Constituția, în art. 21 alin. (3), vorbește de soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, iar art. 6 §1 din Convenție se referă la „examinarea cauzei într-un termen rezonabil”.

Nici Constituția și nici Convenția nu definesc „termenul rezonabil”, dar ideea că justiția nu trebuie realizată cu întârzieri de natură să-i compromită eficacitatea și credibilitatea este de mult exprimată și plastic redată prin două adagii frecvent utilizate: *justice delayed, justice denied* (o justiție întârziată, o justiție negată) și *justice rétive, justice fautive* (o justiție lentă, o justiție greșită)⁵⁾. Pe de altă parte, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei a considerat că „lentoarea excesivă a justiției reprezintă un pericol important, în special pentru statul de drept”⁶⁾. Tocmai de aceea, în jurisprudența Curții se subliniază că

---

¹⁾ J. van Compernelle, *Incidence des traités internationaux sur l'aménagement de la fonction judiciaire* în vol. „*Théorie et pratique de la fonction de juger. Schema du cours et notes de lecture*”, Université catholique de Louvain, 1991, p. 20, (citată în continuare *Notes de lecture*); P. Lemmens, *Les effets de la CEDH dans certains domaines du droit civil*, în R.U.D.H. nr. 10-11/1992, p. 454.

²⁾ A. Kohl, *Implications de l'article 6, alinéa 1 de la Convention européenne des droits de l'homme en procédure civile*, în *Journal des Tribunaux*, Bruxelles, nr. 5439, 1987, p. 641; P. Wachsmann, *Les droits de l'homme*, Dalloz, Paris, 1995, p. 76.

³⁾ A se vedea, cu privire la probe, Hotărârea din 27 octombrie 1993, Cauza *Dombo Beheer B.V. c. Olanda*, în RUDH nr. 11-12/1993, p. 426 – Curtea a subliniat că egalitatea armelor implică obligația de a oferi fiecărei părți posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza, în condiții care să nu o pună într-o situație net dezavantajoasă în raport cu adversarul său. A se vedea cu privire la refuzul de a dispune efectuarea unui test ADN Hotărârea din 13 octombrie 2005, Cauza *Bracci c. Italia*, în C. Jud. nr. 12/2005, p. 60.

⁴⁾ A se vedea pe larg M. de Salvia, *Eroarea judiciară în procesul civil: studiu asupra jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*, în PR nr. 3/2002, pp. 238-242.

⁵⁾ A se vedea pe larg R. Chiriță, *Celeritatea procedurii – misiune imposibilă?*, în PR nr. 6/2005, pp. 164-171.

⁶⁾ Rezoluția DH (37) 336 din 11 iulie 1997 – *Durata procedurilor în Italia: măsuri suplimentare cu caracter general*; a se vedea și: M. Voicu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Durata procedurilor judiciare*, în RDC nr. 7-8/2001, pp. 77-80; V. Pătulea, *op. cit., Termenul rezonabil (II)*, în Dreptul nr. 2/2007, pp. 201-207.

revine statelor părți la Convenție obligația să-și organizeze sistemul juridic de o asemenea manieră încât instanțele să poată garanta dreptul oricărei persoane de a obține o hotărâre judecătorească în materie civilă într-un termen rezonabil¹⁾. Mai mult chiar, din anul 2000 Curtea a înăsprit exigențele în legătură cu această cerință, decizând²⁾ că printr-o durată excesivă a procedurilor se încalcă art. 6 §1, iar ca urmare a faptului că reclamanții nu au avut la dispoziție o cale de recurs intern eficient, se încalcă și art. 13 din Convenție³⁾.

În sfârșit, încă din anul 2004 s-a manifestat în preocupările Consiliului Europei dorința de a înlocui cerința termenului rezonabil cu aceea a judecării fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil, termenul rezonabil fiind apreciat ca o „bază limită”, care separă încălcarea Convenției de neîncălcarea acesteia și care nu poate fi considerat ca un rezultat suficient dacă este atins⁴⁾.

Așa fiind, era firesc ca într-un cod de procedură civilă nou să se încorporeze și această preocupare și, în funcție de acest obiectiv, s-a conceput faza judecării în două etape, cercetarea procesului și dezbaterea în fond, judecătorul în prima etapă estimând durata cercetării procesului în condițiile art. 238 NCPC. Deci soluția din Cod este corectă.

Codul nu definește ce se înțelege prin „termen optim și previzibil”, dar din art. 238 rezultă că la primul termen la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea fiecărui proces, ținând cont de împrejurările cauzei. Durata astfel estimată va fi consemnată în încheiere, iar pentru motive temeinice, ascultând din nou părțile, judecătorul va putea reconsidera durata inițială.

În orice caz, aprecierea din doctrină și jurisprudență⁵⁾ în legătură cu termenul rezonabil, în sensul că această cerință nu poate fi analizată în abstract ci trebuie să se raporteze la fiecare caz, ținându-se seama de durata procedurii, natura pretențiilor, miza litigiului pentru părți, complexitatea procesului, comportamentul autorităților și al părților care, în materie civilă, trebuie să manifeste o diligență particulară, dificultatea dezbaterilor, aglomerarea rolului instanței⁶⁾, exercitarea căilor de atac etc., este valabilă și în cazul termenului optim și previzibil.

---

¹⁾ A se vedea, de ex., Hotărârea din 7 februarie 2002, Cauza *Mikulic c. Croația*, în C.-L. Popescu, *Drepturile de procedură în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (2001-2002)*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 119.

²⁾ Hotărârea din 26 octombrie 2000, Cauza *Kudla c. Polonia*, comentată de R. Chiriță, *Celeritatea procedurii – misiune imposibilă?*, în PR nr. 6/2005, pp. 172-173.

³⁾ Noul Cod de procedură civilă reglementează în premieră un astfel de recurs intern în art. 515-519 (contestația privind tergiversarea procesului). Fără să țină seama de aceste exigențe, Înalta Curte de Casație și Justiție a propus ca aceste dispoziții să fie eliminate din Cod – vezi pentru critica propunerii V.M. Ciobanu, *Înalta Curte de Casație și Justiție, între aniversarea a 150 de ani de la înființare și lupta sa cu noul Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 1/2012, pp. 73-74.

⁴⁾ Strasbourg, 11 iunie 2004, Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ), *Un nou obiectiv pentru sistemele juridice: judecarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil*.

⁵⁾ A se vedea: C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 523-527; A. Kohl, *loc. cit.*, pp. 642-643; P. Wachsmann, *Les droits de l'homme*, Dalloz, Paris, 1995, p. 75; P. Lemmens, *loc. cit.*, p. 454.

⁶⁾ Este totuși important de reținut faptul că obligația impusă statelor de a respecta caracterul rezonabil al duratei procedurilor este calificată ca o obligație de rezultat, statele neputând invoca suprasolicitarea instanțelor sau incapacitatea judecătorilor de a motiva depășiri ale termenelor care îi sunt imputabile – a se vedea R. Chiriță, *op. cit.*, în PR nr. 6/2005, p. 172.

De regulă, termenul începe să curgă de la data sesizării instanței, dar dacă acest act este supus unei proceduri prealabile, termenul se calculează de la data acestei proceduri, iar punctul de împlinire este acela al pronunțării unei hotărâri definitive, în cauză luându-se în calcul și procedurile de executare¹⁾.

Ca regulă generală, în jurisprudența CEDO, numai întârzierea imputabilă organelor judiciare sau statului – inclusiv datorită modificărilor legislative produse în timpul unui proces sau blocării procedurilor de executare – este considerată o violare a duratei rezonabile²⁾. În aceleași condiții trebuie să se pună problema în legătură cu termenul optim și previzibil.

3. Un alt element care rezultă din același text se referă la cerința ca fiecare cauză să fie judecată „de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege”. Și în art. 10 din Legea nr. 304/2004 se precizează că toate persoanele au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, de către o instanță imparțială și independentă constituită potrivit legii.

Constituția nu se referă la această cerință în art. 21 care reglementează accesul liber la justiție dar ideea se regăsește în alte dispoziții constituționale: justiția se înfăptuiește în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți, iar judecătorii sunt independenți și se supun numai legii (art. 124); justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege [art. 126 alin. (1)].

Formularea din Cod o regăsim ca atare, însă ca cerință a unui proces echitabil, în art. 6 §1 din Convenție, deci se pot valorifica doctrina și jurisprudența în materie³⁾. În practica Curții și a Comisiei se subliniază că sunt calificate tribunale nu numai jurisdicțiile ordinare ale statelor membre, ci și toate organele jurisdicționale independente și imparțiale, care statuează, pe baza unei proceduri organizate și care cuprinde garanțiile necesare, în drept sau în echitate, asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil⁴⁾. Pe de altă parte, s-a subliniat că, pentru a vorbi de o instanță în sensul art. 6 §1, este necesar ca aceasta să se bucure de plenitudine de jurisdicție, adică atât cu privire la fapte, cât și sub aspectul dreptului aplicabil⁵⁾. În măsura în care cererea s-a adresat și a fost soluționată de o autoritate administrativă, care nu poate

---

¹⁾ A se vedea și M. Voicu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Durata procedurilor judiciare*, în RDC nr. 7-8/2001, pp. 64-66. În cazul în care s-a apelat la jurisdicția constituțională, se ia în calcul și termenul pentru rezolvarea excepției de neconstituționalitate – a se vedea, pentru evoluția soluției, E.S. Tănăsescu, *Practica CEDO cu privire la publicitatea dezbaterilor în fața jurisdicțiilor constituționale*, în RDP nr. 2/1995, p. 151. În orice caz, trebuie avut în vedere că prin Legea nr. 177/2010 s-a abrogat art. 29 alin. (5) din Legea nr. 47/1992 și deci, în prezent, nu este obligatorie suspendarea cauzei civile până la soluționarea excepției de neconstituționalitate, dar, în concepția noastră, este posibilă o suspendare legală facultativă întemeiată pe art. 413 pct. 1 NCPC.

²⁾ A se vedea R. de Gouttes, *La convention européenne des droits de l'homme*, în lucrarea „*L'Europe et le juge français en 1992*”, Cour d'appel de Paris, p. 28.

³⁾ A se vedea: C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 468-486; V. Pătulea, *op. cit.*, *Dreptul la un tribunal independent și imparțial*, în *Dreptul* nr. 12/2006, pp. 216-233.

⁴⁾ A. Kohl, *loc. cit.*, în *Journal des Tribunaux*, Bruxelles, nr. 5439, 1987, p. 639; C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 453-455.

⁵⁾ Este vorba desigur de instanțele de fond, deoarece în recurs, după cum constant se subliniază și în jurisprudența Curții, se examinează doar aspectele de drept; a se vedea și: Hotărârea din 22 mai 1998, *Cauza Vasilescu c. România*, în *Dreptul* nr. 12/1998, p. 140; Hotărârea din 13 februarie 2003, *Cauza Chevrol c. Franța și comentariul C.-L. Popescu*, în PR nr. 2/2003, p. 120.

fi calificată ca „tribunal”, este necesar să se recunoască celui interesat posibilitatea de a recurge ulterior la controlul unui organ judiciar de plină jurisdicție¹⁾.

Precizările de mai sus sunt valabile și în legătură cu art. 6 alin. (1) teza întâi, deoarece textul nu se referă la instanță judecătorească, ci la instanță, care poate desemna un alt organ de jurisdicție sau cu activitate jurisdicțională. Esențial este însă ca și acesta, ca și o instanță judecătorească, să fie independent, imparțial și stabilit prin lege.

Problema independenței se analizează, în general, sub două aspecte: funcțională și personală.

Independența funcțională presupune, pe de o parte, ca organele care judecă să fie adecvate acestei funcții, adică să nu aparțină executivului sau legislativului, iar, pe de altă parte, instanțele judecătorești să fie independente în exercitarea funcțiilor lor, deci să nu fie supuse, astfel cum s-a statuat și prin Hotărârea *Ringeisen* din 16 iulie 1971 a CEDO²⁾, ingerințelor din partea puterii legislative, puterii executive sau părților. În principiile fundamentale privind independența judiciarului, aprobate de Adunarea Generală ONU în anul 1985, se precizează că justiția trebuie să hotărască, pe baza faptelor și în conformitate cu legea, cauzele aduse în fața ei, fără restricții, fără influențe nedorite, amăgiri, presiuni, amenințări ori amestecuri, directe sau indirecte, ale nimănui, indiferent de motiv (art. 2).

Independența personală vizează statutul judecătorului [permanența (judecătorul nu poate fi lipsit de funcția sa prin voința sau arbitriul cuiva) și inamovibilitatea (judecătorul nu poate fi mutat la un alt tribunal împotriva voinței sale)] și garanțiile acestui statut (modul de recrutare, situația materială a judecătorului, limitele emanând din natura funcției de judecător, modul de avansare, calitatea motivării hotărârilor judecătorești, organizarea internă a instanțelor, repartizarea dosarelor, condițiile de muncă, perfecționarea permanentă etc.)³⁾.

Fără a intra în amănunte, să reținem că și în jurisprudența CEDO s-au reținut drept criterii independența față de puterea politică și față de părți, modul de desemnare a judecătorilor, durata mandatului, existența inamovibilității, garanții contra presiunilor, aparența de independență⁴⁾.

Strâns legată de independență este **cerința imparțialității**, dar, în vreme ce independența se raportează în principal la alte puteri decât cea judecătorească, precum și la părți,

---

¹⁾ A se vedea Hotărârea din 16 aprilie 2003, Cauza *Glod c. România* și comentariul C.-L. Popescu în C. Jud. nr. 10/2003, p. 20. În acest sens trebuie interpretat și accesul liber la justiție prevăzut de art. 21 alin. (1) din Constituție.

²⁾ A se vedea A. Kohl, *loc. cit.*, în *Journal des Tribunaux*, Bruxelles, nr. 5439, 1987, p. 639.

³⁾ A se vedea S. Perović, *op. cit.*, Institut de droit comparé de Belgrade, 1998, pp. 37-48. Autorul propune chiar „legea celor XII table ale independenței judecătorului”, care vizează poziția pe care judecătorul trebuie să o dețină în procedura de aplicare a dreptului obiectiv la raporturile interpersonale concrete (pp. 32-33) – vezi conținutul acestei legi în V.M. Ciobanu, *Independența judecătorului și principiul legalității în procesul civil*, în RRDP nr. 1/2010, pp. 45-46; a se vedea cu privire la independență și: V.M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, pp. 18-27; C.E. Alexe, *op. cit.*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, vol. I, pp. 5-351.

⁴⁾ Pe larg, a se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 471-474. Pentru situații în care s-a decis că tribunalul nu a fost independent, a se vedea, de ex.: Cauza *Obermeier c. Austria*, în RUDH nr. 10/1990, p. 377 și Cauza *Van de Hurk c. Olanda*, în RUDH nr. 7-8/1994, p. 273; Hotărârea din 22 mai 2001, Cauza *Altay c. Turcia* și comentariul C.-L. Popescu în PR nr. 3/2001; Hotărârea din 13 februarie 2003, Cauza *Chevral c. Franța* și comentariul C. Bîrsan, în RDP nr. 1/2003, p. 97; Hotărârea din 3 februarie 2005, Cauza *Theleer c. Austria*, în C. Jud. nr. 4/2005, p. 51.

imparțialitatea este legată mai mult de organizarea și funcționarea internă a instanțelor și de judecător. În orice caz, independența este prealabilă imparțialității, deoarece nu poți fi imparțial dacă deja nu există independența, dar este posibil ca un judecător independent de toate celelalte puteri să nu fie imparțial într-o speță concretă¹⁾.

În Raportul Singhvi din anul 1987 (pct. 79) se încearcă o delimitare între independență și imparțialitate, aceasta din urmă însemnând lipsa prejudecăților, a unor idei preconcepute, nefavorizarea unei părți. Ea denotă obiectivitate și lipsa afectivității și a relei-voințe. Un judecător imparțial este cel care menține balanța și judecă fără frică sau favoare, pentru a face bine.

Curtea Europeană a subliniat, cu mai mulți ani în urmă, că imparțialitatea poate să fie apreciată în diferite moduri: se poate distinge între un demers subiectiv, încercând să se determine ce gândea un anumit judecător în forul său interior într-o asemenea împrejurare, și un demers obiectiv, care încearcă să stabilească dacă el oferea garanții suficiente, pentru a exclude orice îndoială legitimă²⁾. Curtea a mai avut numeroase ocazii de a se pronunța asupra acestei probleme, astfel că în jurisprudența sa și în doctrină se vorbește de o imparțialitate subiectivă și de o imparțialitate obiectivă, fiecare urmând a fi examinată la cazul concret³⁾.

Imparțialitatea obiectivă presupune determinarea faptului dacă, independent de conduita personală a membrilor tribunalului, unele împrejurări sau fapte ce se pot verifica autoriză punerea în discuție a imparțialității lor. Într-un asemenea cadru, Curtea a decis că, în aprecierea imparțialității obiective, aparențele au un rol deosebit deoarece, într-o societate democratică, tribunalele trebuie să inspire justițiabililor deplină încredere.

Imparțialitatea subiectivă este, așa cum am arătat, legată de forul interior al judecătorului și de aceea Curtea Europeană a statuat că ea se prezumă până la proba contrarie. Deci, pentru a răsturna această prezumție, trebuie dovedit că, în forul său interior, judecătorul a favorizat sau defavorizat o anumită parte, probă dificil de făcut, mai ales pentru că de această dată aparențele nu sunt suficiente pentru a constata parțialitatea judecătorului. După cum s-a subliniat în doctrină, este necesar ca prejudecata judecătorului să se exteriorizeze, pentru ca parțialitatea să fie reținută împotriva sa și sancționată, deoarece proba parțialității subiective nu se poate face decât prin elemente obiective. Tocmai datorită acestor dificultăți se observă că, în unele hotărâri mai recente ale CEDO, se vorbește de „convingeri personale”, „atitudini personale”, „imparțialitate personală”, „rațiuni legitime de a se teme de lipsă de imparțialitate” sau de „temeri obiectiv justificate”⁴⁾.

---

¹⁾ A se vedea: S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, p. 441; M. Constantinescu, V.M. Ciobanu, *Obstrucționarea justiției*, în PR nr. 2/2003, pp. 182-184.

²⁾ A se vedea Hotărârea din 1 octombrie 1982, Cauza *Piesack c. Belgia*, în V. Berger, *op. cit.*, p. 196.

³⁾ A se vedea: C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 475-483; S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, pp. 460-512; L. Cadiet, J. Normand, S. Amrani-Mekki, *op. cit.*, pp. 597-626.

⁴⁾ A se vedea S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, pp. 461-462. Autorii analizează imparțialitatea făcând distincția între „imparțialitatea funcțională” și „imparțialitatea personală” (pp. 462-512). A se vedea și A. Gentimir, *Imparțialitatea instanțelor judecătorești în lumina Convenției Europene a Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale*, în Dreptul nr. 11/2004, pp. 142-151.

Nu întâmplător, alături de cazuri de incompatibilitate clasică a judecătorului, legiuitorul a înscris în art. 42 pct. 13 NCPC cazul în care „există alte elemente care nasc în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitatea sa”¹⁾.

Următoarea cerință înscrisă în art. 6 alin. (1) teza întâi, este ca instanța să fie stabilită de lege. După cum am arătat deja, justiția se realizează, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție, prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Pe de altă parte, în alin. (2) se stabilește că procedura de judecată și competența instanțelor judecătorești sunt prevăzute numai prin lege. Există în acest fel aparențele exterioare de independență, cerință stabilită în jurisprudența CEDO prin hotărârea *Campbell și Fell*, încă din anul 1984²⁾. Această cerință constituie o condiție fundamentală de independență într-o societate democratică, o garanție că puterea executivă nu poate înființa – pentru diverse interese – alte instanțe judecătorești. Așa se explică și de ce, prin art. 126 alin. (5) teza întâi din Constituție, se interzice în mod expres înființarea de instanțe extraordinare.

4. În teza a doua a alin. (1) se precizează că, pentru a se asigura judecata în condițiile stabilite în prima teză, dar, în realitate, îndeosebi în mod echitabil și într-un termen optim și previzibil, instanța este datoare să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecății. Aspectele practice ce țin de această dispoziție legală se vor desprinde din analiza altor dispoziții procedurale, astfel că nu este cazul să intrăm aici în amănunte.

5. În alin. (2) al art. 6 se precizează că dispozițiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător și în faza executării silite. După cum am arătat deja atunci când am comentat dispozițiile art. 1 NCPC, procesul civil parcurge, de regulă, faza judecății și faza executării silite, astfel încât este firesc ca cerințele desprinse din alin. (1) pentru faza judecății să se regăsească și în faza executării silite. Deoarece, totuși, între cele două faze există și deosebiri esențiale, legiuitorul a stabilit că dispozițiile din alin. (1) se aplică în mod corespunzător, adică ținându-se seama de particularitățile fazei executării silite.

Hotărâri CEDO*

1. Plenul Curții Europene a Drepturilor Omului a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție atunci când avocatul statului, reprezentând guvernul, a supus atenției tribunalului observații la care petiționarii nu au avut prilejul să răspundă. Caracterul contradictoriu al procedurii implică, în parte, facultatea de a lua cunoștință de observațiile sau actele depuse de cealaltă parte și de a le discuta (*CEDO, Hotărârea din 23 iunie 1993 a Plenului Curții în cauza Ruiz-Mateos contra Spaniei, în V. Berger, op. cit., p. 232*).

---

¹⁾ A se vedea, de ex.: Hotărârea din 17 iunie 2003, Cauza *Pescador Valero c. Spania și comentariul C.-L. Popescu*, în RRDM nr. 3/2003, pp. 127-128 (judecătorul era și angajat al Universității care îl eliberase din funcție pe reclamant); Hotărârea din 3 martie 2005, Cauza *Brudricko și alții c. Polonia*, în Themis nr. 2/2005, p. 151 (președintele și vicepreședinții secțiilor maritime erau numiți de către ministrul justiției, cu acordul ministrului afacerilor maritime); Hotărârea din 15 iulie 2005, Cauza *Mežnarić c. Croația*, în C. Jud. nr. 9/2005, p. 80 (recursul constituțional a fost soluționat de către un complet din care făcea parte ca judecător fostul avocat al adversarului părții, înlocuit ulterior ca avocat de fiica sa).

²⁾ A se vedea A. Kohl, *op. cit.*, în *Journal des Tribunaux*, Bruxelles, nr. 5439, 1987, p. 639.

* A se vedea M. Tăbărcă, Gh. Buta, *op. cit.*, 2008, pp. 460-461.

2. (...) egalitatea armelor, element inerent dreptului la un proces echitabil, implică obligația de a oferi fiecărei părți o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație de dezavantaj în comparație cu adversarul său [*Hotărârea din 9 decembrie 1994 (seria A nr. 301-B) Camera Curții Europene a Drepturilor Omului, în V. Berger, op. cit., p. 243*].

3. Curtea reamintește că declanșarea unui proces nu reprezintă, în sine, o îndeplinire a cerințelor art. 6 par. 1. Intenția Convenției este de a nu garanta drepturi cu caracter teoretic sau iluzoriu, ci drepturi care sunt efective și pot fi puse în aplicare. Dreptul de acces la o instanță conține nu numai dreptul de a începe un proces, ci și dreptul de a obține „soluționarea” procesului de către o instanță. Ar fi iluzoriu dacă sistemul legal intern al unui stat contractant ar cere unei persoane să introducă o acțiune civilă în fața unei instanțe, fără a i se garanta că acea cauză ar fi soluționată printr-o hotărâre definitivă în cadrul unei proceduri judiciare. (...)

Dreptul unei părți privind accesul la o instanță ar fi iluzoriu dacă aceasta nu ar avea cunoștința de evoluția procesului și de hotărârile instanței privind cererea sa, în mod special atunci când asemenea hotărâri sunt susceptibile să fie analizate de o instanță superioară. (...)

Curtea consideră că neîndeplinirea obligației, de către autoritățile naționale, de a soluționa acțiunea reclamantei, a privat-o de dreptul acesteia de a avea acces la o instanță.

Astfel, a existat o încălcare a art. 6 par. 1 din Convenție (*CEDO, Hotărârea din 13 iulie 2006 în cauza Dubinskaia contra Rusiei, în PR nr. 1/2007, p. 162-167*).

Art. 7. Legalitatea

(1) Procesul civil se desfășoară în conformitate cu dispozițiile legii.

(2) Judecătorul are îndatorirea de a asigura respectarea dispozițiilor legii privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces.

Comentariu

1. După cum am mai arătat, art. 124 alin. (1) din Constituție prevede că justiția se înfăptuiește în numele legii, iar în alin. (3) se precizează că judecătorii sunt independenți și se supun numai legii. În art. 4 alin. (1) din Legea nr. 303/2004 se dispune că și judecătorii, ca și procurorii, sunt obligați ca, prin întreaga lor activitate, să asigure, între altele, supremația legii.

În acest cadru, era firesc ca și în Codul de procedură civilă să se înscrie principiul potrivit căruia procesul civil se desfășoară în conformitate cu dispozițiile legii. Este vorba, în aceeași măsură, de legea civilă de drept material și de legea procesual civilă. Mai mult, în materia executării silită mai există un text referitor la legalitate, art. 625 alin. (1) dispunând că executarea silită se face cu respectarea dispozițiilor legii, a drepturilor părților și ale altor persoane interesate. În alin. (2) se precizează că este interzisă efectuarea de acte de executare de către alte persoane sau organe decât cele prevăzute la art. 623.

Problema pare simplă, dar aplicarea principiului legalității este mult mai complexă¹⁾.

¹⁾ A se vedea, pentru dezvoltări, V.M. Ciobanu, *op. cit.*, în RRDP nr. 1/2010, pp. 46-53.